

The main direction of economic development of the Great Plain follows national trends, typical features of which are expansion of the tertiary employment (29.6 per cent) and increase of the number of employees in the quaternary sector (25.5 per cent). All this calls for the modification of the typology of settlements by the occupational structure. In the largest towns of the Great Plain non-manual employment has surpassed 40 per cent while in urban settlements with special functions it is more than 30 per cent.

Due to alterations in the occupational structure and in other characteristics of towns the internal structure of settlements has also been modified. Although most of them have retained morphological features typical of 'market towns' (primarily in their macrostructure), there has been a trend of segregation according to social groups. A similar change has taken place in the outskirts of the towns in the Great Plain, too. This multifold spatial differentiation affected scattered farmsteads all over the macroregion in general and the 'tanya' system around individual towns in particular.

A most conspicuous feature of differentiation is the elimination of tanyas in some places and their survival but shrinking in other ones. Settlement pattern requires differentiated tanya policies for the density of the scattered farmsteads determines the costs of infrastructure provision. Spatially, towns are surrounded by three zones of tanyas, the innermost of which is becoming a zone of suburbanisation, the intermediate one is of transitional character while in the outer zone farming function is prevailing. Recent changes in the forms of ownership are likely to exert a profound impact on this transformation, as far as the state and number of tanyas are concerned.

Translated by L. BASSA

Hajdú-Moharos József: Moldva – Csángóföld – csángó sors. Balaton Akadémiai Könyvek, 16., Vörösbéreny, 1995. 133 old.

Kivételes eset, amikor egy, a harmincas éveinek derekán járó oktató–kutató, összegező művek, azaz könyvek megírására, kiad(at)ására vállalkozhat. HAJDÚ-MOHAROS József, a Balaton Akadémia földrajz–marketing tanára ezt teszi. Tchetti, mert sokoldalú felkészültségéből és alkotói vénájából adódó kvalitásai következtében erre (is) alkalmas. Földrajzi, földtani, tudományelméleti és kutatásmódszertani eredményei, ill. a földtudományok határterületeihez kapcsolódó ismeretei, továbbá ezen ismeretek integrálása iránti képessége, nem kevésbé a (szöveg-)szerkesztés műveleteivel kapcsolatos készsége teszi munkáját megalapozottá.

A Szerzőnek az elmúlt három év alatt hat könyve jelent meg, négy a Balaton Akadémia Könyvek sorozatában (Románia tájféldrajzi beosztása, 1993; Menedzsment, marketing, geopolitika, 1994; Fehéroroszország, Ukrajna, Moldávia–Kárpátalja földrajzi leírása, 1995; Moldva–Csángóföld–csángó sors, 1995); egy középiskolai tankönyv a Műszaki Könyvkiadó gondozásában (Földünk–Környezetünk, – földrajztankönyv 14–15 éveseknek; társszerzőkkel, 1995) és egy kötet az ELTE TTK kiadásában (Fehéroroszország, Ukrajna, Moldávia, – rövidített változat, 1995). Ugyanebben a rövid időszakban HAJDÚ-MOHAROS J. több elemző cikket jelentetett meg különböző folyóiratokban, szerzőtársként részt vett az Európa regionális földrajza c. egyetemi tankönyv elkészítésében, valamint az Officina Nova Földrajzi Világenciklopédiájának és a Pannon Enciklopédia „Magyarország földje” c. kötetének munkálataiban.

Már csak itt felsorolt munkái is olyan színes témapalettáról tanúskodnak, amelyek mindegyikére a komplex szemlélet és vizsgálati mód is jellemző (a regionális földrajzi műveknél a kötelező erejű enciklopédikus tartalommal és a szükséges földrajzi helynévanyaggal). A Szerző – gyakorló tanárként – kiváló didaktikai érzékkel építi fel könyveit, melyek tananyagot túlmutató használhatóságát gördülékeny, közérthető stílusuk, jó nyelvezetük is segíti. Másként fogalmazva: HAJDÚ-MOHAROS kolléga opuszainak nagyobb része úgy tankönyv, hogy nem „tankönyvívő”, és ezáltal a mai világban tájékozódni, szűkebb–tágabb környezetünkben eligazodni vágyó igényes olvasó haszonnal, élvezettel forgathatja műveit.

Moldváról és a Csángóföldről frott könyve viszont több, mint hézagpótló, mert – amint ezt a felhasznált irodalom is tanúsítja – átfogó földrajzi leírás ez idáig e számunkra rendkívül fontos térségről nem jelent meg. Bár a könyv alapvonásaiban a tárgyalás menetében egyértelműen geográfiai, Moldva nyolc megyéjének földrajzi leírása sem áll meg a „mit és hol keresünk” térbeli szemléleténél, hanem e tudományterületek határain átjárva, a problémafelvetés és –megoldás dolgain gondolkozva arra is választ keres, hogy az „utak – szó szerint és átvitt értelemben – hová vezetnek”. Ebbéli metodikai elveiről vall a Moldva történeti–földrajzi vázlata c. fejezet, melyben pl. Etelköz értelmezése, Moldva és Havasalföld etimológiája, a románok és moldovának

identitás-problémája, és főleg a Csángóföld fogalma, a csángóknak a Kárpát-medencén belüli magyarságtól eltérő kultúrája, etnikai tudata, vallási költődése dolgában igazít el tárgyilagosan, a legfontosabb forrásművekre építve. Amikor pl. látjegyzetben a gagauzokról, a bukovinai székelyek elhagyott szálláshelyeiről vagy a világörökség részeként nyilvántartott észak-moldvai ortodox kolostorokról tesz említést, ezeket is az összkép teljessége érdekében teszi. Ez az összkép a nyolc megye leírásánál sem részletező, csupán a természeti viszonyok legfontosabb jellemzőire, a településhálózat meghatározó elemeire korlátozódik.

A csángóság mint téma kiemelt súlya miatt a Szeret, a Tatros, a Tázló menti, ill. a Gyimesi- és Ojtozi-szorosba eső csángó falvak csaknem mindegyike felsorolásra kerül. A térben való elgazodást megynként két-két térképvázlat segíti, amelyek a tájakat, a településeket jelölik (számmal, ill. betűjellel a tájak és egyéb természetföldrajzi objektumok szerint).

A földrajzi áttekintést követi a csángókérdés múlt-, jelen- és jövőidőbeni tárgyalása, ami a könyvön belül a legizgalmasabb, s a mai társadalomföldrajz problematikáján is messze túlmutató elemzés. A szakirodalom alapján szóba kerül itt a csángóság eredete, nyelvének, vallásának, kultúrájának a terület természetföldrajzi adottságaiból, ill. változó geopolitikai helyzetéből származó determináltsága, valamint a román nemzetállam megalakulása óta mindegyre elhatalmasodó „nyelvcseré” megnyilvánulásai. És természetesen az 1945 utáni folyamatok, melyek a csángóság ma még meglévő, de erősen erodált népi kultúrájának a fellazulását is előre vetítik. A Szerző gondolatgazdagságának – ugyanakkor kutatói mentalitásának – „fokmérője” a csángóság és a csángó sors lényegét átfogó hét tézise. Régi, hamis érzelmekkel telt problémák új módszerű, komplex szemléletű megközelítéséről van itt szó! Olyanokról, mint pl. van-e kivezető út a dák kontinuitás meddő történelmi vitájából; a magyar–székely–csángó településterület idő- és térbeli sorrendisége; reális-e a csángó nyelv mentése; a katolikus vallás pozitív és negatív szerepe; lehet-e híd a csángóság a magyar–román viszonyban és miben mutat példát a mai magyarság számára (családi élet, népszaporodás); az értelmiségvesztés és a népi autonóm cselekvés előre vetíthető problémája a Kárpát-medencében; a segítségadás lehetséges, célszerű módjai (többek között a kutatás területén is).

A könyvben HAJDÚ-MOHAROS József, az ember is megmutatkozik, amikor dolgozatában idézi egy forrófalvi szolgaleány 1888-ban feljegyzett versezetét, ill. az általa 1994-ben utoljára felkeresett és 1995-ben elhunyt SZÁSZKA ERDŐS Péter szabófalvi csángó tudós adatközlő testamentumából idéz, amely – más szavakkal – az „Itt élned s halnod kell!” erdőlcsi parancsát küldi a világ magyarjainak.

A szerző jó pedagógiai érzéke is kiviláglik, amikor könyvéhez (függelék formájában) Moldva megyének legfontosabb adatait táblázatba foglalja; amikor a Kárpátokon kívüli magyar helynevek használatához segítséget ad, továbbá akkor is, amikor táblázatban összegzi az Erdélyben tanuló moldvai csángómagyar tanulókról, valamint a jászvásári római katolikus egyházmegye területi tagozódásáról gyűjtött értékes adatait, amelyek LÁSZLÓ Lajos szabófalvi tanárnak, BORBÁTH Erzsébetnek, a csíkszeredai József Attila Iskola igazgató-tanárnéjének és SZABÓ T. Ádámnak, a közelmúltban fiatalon elhunyt kiváló nyelvtudósok, a kötet egyik lektórájának köszönhetőek.

A Ealaton Akadémia könyvei – az intézményes technikai háttér hiányából fakadó, továbbá a földrajznak a menedzseroktatásban még ki nem alakult pozíciójából adódó nehézségek ellenére – fontos missziót töltenek be szaktudományunk publikációs közt. Példát mutatnak arra, hogy a geográfia egyenjogú szerepet kaphat más, elismertebb művelődési szakterületek (irodalom, filozófia, történelem, közgazdaságtudomány stb.) között. E kiadványok a hazánkkal szomszédos régiók oktatásában és kutatásában évtizedek óta halmozódó adósságok eltüntetéséhez is hozzájárulnak.

RÉTVÁRI LÁSZLÓ